

Bijensteektherapie: feiten en overwegingen

In het jaar 2004 vond een wetenschappelijk onderzoek plaats naar de werking van de bijensteektherapie bij **Multiple Sclerose-patiënten**. Het onderzoek werd begeleid door Dr. Taco Wesselius. Er was toestemming voor verkregen van de Inspectie voor de Volksgezondheid. Bij deze therapie worden 3 maal per week tot maximaal 20 bijensteken gegeven aan de patiënt, waarbij een zekere opbouwfase wordt gebruikt om tot het maximaal aantal steken te komen. In december 2004 is dit onderzoek afgelopen en de toestemming geldt daarna niet meer, totdat mogelijk de uitkomsten van het onderzoek zouden resulteren in erkenning van de therapie en nadere regelgeving. Genoemde Inspectie geeft vooralsnog geen toestemming om op dezelfde wijze voort te gaan.

Het grootste risico van deze therapie is het opbouwen van een allergie voor bijengif. Deze allergie kan zich zeer onverwacht uiten in de vorm van bloeddrukverlaging, die zodanig ernstig kan zijn dat een patiënt binnen een kwartier in coma kan geraken en zonder behandeling kort daarop kan overlijden. Ook bij tijdige behandeling van de allergische reactie (anafylactische shock) kan het in uitzonderingsgevallen verkeerd aflopen.

Veel MS-patiënten voelen zich zodanig gebaat bij de therapie dat zij ook na december 2004 willen doorgaan met het ontvangen van bijensteken. Zelf zijn zij merendeels niet in staat om bijen te houden of zelf de steken toe te dienen. De imkers die eerder de bijensteken 'leverden' worden zeer dringend gevraagd daarmee door te gaan na december 2004. Op hen wordt een redelijk zware druk uitgeoefend dat te doen en bezwaren van juridische aard opzij te zetten.

Ook **reumapatiënten** maken gebruik van bijensteken, ter verlichting van de klachten. Meestal gaat het dan om slechts enkele steken per keer, maar het principe is hetzelfde en de juridische aspecten ook.

Welke juridische problemen doen zich hier voor?

Er zijn twee rechtsgebieden bij betrokken: **het strafrecht en het civiele recht.**

Het strafrecht.

Voor de strafrechtelijke overwegingen zij verwezen naar de aparte notitie daarover in **bijlage 1**. Er wordt ingegaan op de mogelijke tenlasteleggingen, toepasselijke strafuitsluitingsgronden en de verschillende strafbedreigingen en strafmaten. Het aanwezig zijn van een tevoren aangegane overeenkomst lijkt ook voor het strafrecht van belang te zijn. Evident blijft dat via een overeenkomst nooit de toepasselijkheid van het strafrecht terzijde kan worden gesteld. Het exclusieve recht om strafrechtregels te stellen is immers aan de overheid. Strenge regels gelden voor bepaalde handelingen die het leven van een persoon aangaan. Denk bijvoorbeeld aan verzoeken tot euthanasie. Die regels kunnen niet worden omzeild door van tevoren een overeenkomst aan te gaan.

De aanduiding therapie, patiënt e.d. zou kunnen wijzen op een relatie van therapeut en patiënt. Sommigen proberen dat zoveel mogelijk te vermijden doch het blijft de vraag hoe nuttig dat in de praktijk zal blijken te zijn. De rechter kijkt minder naar de terminologie en meer naar de werkelijke toepassingspraktijk. Als iemand er (gedeeltelijk) zijn beroep van maakt om bijensteken toe te dienen, zal een calamiteit die een relatie met die toepassing heeft, anders (zwaarder) beoordeeld worden. De overgrote meerderheid van imkers die bijensteken toedienen, dan wel bijen daartoe leveren doen dit slechts bij één of enkele ontvangers en zijn zeker niet te beoordelen als beroepsmatig bezig te zijn, ook al niet omdat er nauwelijks andere vergoeding tegenover staat dan de werkelijke (nominale) kosten en dikwijls zelfs die niet eens.

Het civiele recht.

Indien zich een calamiteit (voor de duidelijkheid uit te gaan van overlijden) voordoet, kan ook civielrechtelijke aansprakelijkheid (art. 6:162 BW e.v.) aanwezig zijn. De schade die daarbij hoort moet meestal vertaald worden in geldelijke schadevergoeding. Indien immers door toedoen van een imker een ander overlijdt, kan dat financiële gevolgen hebben, ook voor derden. In het ergste geval betreft het een kostwinner met een gigantisch inkomen. De contante waarde van dergelijke toekomstige inkomens kan in de miljoenen lopen. Daarnaast zijn er andere kosten, zoals die van verpleging, begravenis etc.

Sommigen vragen zich af of het mogelijk zou zijn de aansprakelijkheid uit te sluiten of sterk te beperken. Het gaat dan om zowel de strafrechtelijke als de civielrechtelijke aansprakelijkheid. Eerder bleek reeds dat via een af te sluiten overeenkomst het strafrecht nooit buiten spel gezet kan worden. Welke civielrechtelijke gevolgen kunnen mogelijk worden vermeden?

Ook de beperking van civielrechtelijke aansprakelijkheid is niet steeds mogelijk. Het Burgerlijk Wetboek en de jurisprudentie geven veel aanwijzingen dat de 'redelijkheid en billijkheid' een voorname rol spelen in afspraken en verhoudingen tussen partijen. Onder omstandigheden blijft het mogelijk dat de Nederlandse rechter voorrang geeft aan de redelijkheid en billijkheid en daarmee aan een door partijen overeengekomen regel voorbij gaat. In het Anglo-Saksische recht is het meestal mogelijk partijen te houden aan de overeenkomst, hoe onbillijk die achteraf ook blijkt te zijn in de uitwerking. In het Nederlandse recht kan dat dus anders zijn.

Van belang is de therapie te melden bij de ziektekostenverzekeraar en deze te vragen om medewerking. Als deze alle mogelijke extra kosten die direct verband houden met het toedienen van bijensteken uitsluit van de vergoeding, kan de patiënt die uiteraard voor eigen rekening nemen, maar men moet zich dat dan wel terdege bewust zijn. Die kosten kunnen aanzienlijk en deels moeilijk bepaalbaar zijn. Toch zal het nuttig zijn om tussen partijen een overeenkomst te hebben, waaruit overduidelijk blijkt dat de ene partij de bepaalde behandeling uitdrukkelijk wenst en dat deze zich bewust is van alle risico's die dat met zich meebrengt. De andere partij (imker) moet zoveel mogelijk waarborgen inbouwen, zodat de 'levering' van de steken onder de best mogelijke omstandigheden geschiedt.

Tot deze waarborgen behoort het direct ter beschikking hebben van een geldige zogenaamde Epi-pen. Dat is een auto-injector met Epinefrine (adrenaline) die in noodgevallen een acute allergische (anafylactische) reactie sterk kan verminderen, daaronder begrepen het tegengaan van een drastische bloeddrukdaling. Het bij de hand hebben van een bloeddrukmeter is daarbij handig. Tot een half uur na afloop is ook de aanwezigheid van iemand gewenst die de pen en de bloeddrukmeter kan bedienen. Van tevoren zou de huisarts en/of neuroloog van de patiënt in kennis gesteld moeten zijn van de start van de bijensteektherapie, zodat deze gepaste adviezen kan geven en in noodgevallen niet onbekend is met het fenomeen en de mogelijke reacties van zijn patiënt. In het algemeen zal een arts wijzen op grotere risico's bij bepaalde patiënten, zoals personen met hart- en nierafwijkingen, diabetes, zwangere vrouwen, personen met hoge bloeddruk en personen met eerdere allergie voor bijen en wespen.

Het is nuttig om voorafgaand aan de therapie via een allergietest vast te stellen of betrokkene overgevoelig is voor bijengif. Omdat die gevoeligheid in de loop van de therapie kan toenemen is het aan te bevelen die test ook tussentijds met enige regelmaat te doen. Deze test kan uiteraard worden verplicht via de overeenkomst, maar het blijft enigszins de vraag welke praktische juridische waarde dit zal hebben. In de concept-overeenkomst is deze bepaling niet opgenomen, maar mogelijk is dat uiteraard wel. In de praktijk zal zich wellicht het probleem voordoen van het niet op tijd of tijdelijk geheel niet uitvoeren van die tests bijvoorbeeld vanwege de lichamelijke conditie van de patiënt of andere plausibele redenen. Als de imker dan toch, bij het bestaan van die voorwaarde in het contract en niet-voldoening daaraan, overgaat tot levering van bijen(steken) en het gaat mis, dan is hem dat mogelijk (strafrechtelijk) zwaarder verwijtbaar.

De imker die met civielrechtelijke en/of strafrechtelijke procedures te maken krijgt naar aanleiding van het toedienen van bijensteken of het leveren van bijen voor dit doel, zal kosten moeten maken voor rechtsbijstand. Indien men financieel alles wil voorzien, ware het nuttig daarover in de overeenkomst tussen imker en ontvanger een bepaling op te nemen. Hiervoor is in de concept-overeenkomst een bepaling opgenomen, die ter keuze achterwege gelaten zou kunnen worden.

Zie voor een concept-overeenkomst **bijlage 2**. Indien de overeenkomst wordt geprint op meer dan 1 blad, dienen ook de bladen waarop de handtekeningen niet staan, te worden geparafeerd voor echtheid. Dat is te voorkomen door een kleinere lettergrootte te kiezen (bijv. 9 i.p.v. 11), zodat alles op 1 pagina staat.

Koudekerke, januari 2005,
mr. A.H. de Wilde (met dank aan de strafrechtjurist mr. dr. B. de Wilde voor kritische noten).

I Welk delict zou het opleveren?*1. Diverse mogelijkheden*

De eerste vraag zal zijn of de imker met opzet de dood van een ander heeft bewerkstelligd. Concluderen we dat opzettelijk is gehandeld, dan zal het moord (art. 289 Sr) dan wel euthanasie (art. 293 Sr) of mishandeling de dood ten gevolge (art. 300 lid 3 Sr) op kunnen leveren. Is er niet-opzettelijk maar wel onzorgvuldig gehandeld, dan zal het nog dood door schuld (art. 307 Sr) kunnen opleveren.

2. Opzet?

Opzet in de meest volledige vorm is willens en wetens handelen (de imker weet wat de gevolgen van zijn handelen zullen zijn en beoogt deze ook). Daarvan is hier geen sprake. De imker beoogt immers niet de dood van de patiënt, maar verbetering van lichaamsfuncties en/of verlichting van de pijn. De laagste gradatie van opzet is voorwaardelijk opzet. Daarvan is sprake wanneer iemand willens en wetens de aanmerkelijke kans neemt dat het dodelijke gevolg zal intreden. Uit de overeenkomst met de patiënt blijkt al dat de imker op de hoogte is van de kans op een mogelijk dodelijk gevolg. Door de bijensteken desondanks toe te dienen, aanvaardt hij die kans ook (willens). De vraag is echter of die kans ook kan worden aangemerkt als een *aanmerkelijke* kans. Naar huidige jurisprudentie is niet duidelijk hoe de aanmerkelijkheid van de kans moet worden bepaald. Is dat een puur statistische kans die met een getal uitgedrukt kan worden en is die voor alle delicten hetzelfde? De Hoge Raad heeft onlangs (jan. 2005) nog een arrest gewezen met betrekking tot de kans op HIV-besmetting, waarbij gecasseerd werd omdat de aanmerkelijkheid van de kans niet juist gemotiveerd was. Kortom, op dit punt valt wel een adequaat verweer te formuleren.

Men moet zich realiseren, dat – wanneer opzet niet wordt aangenomen – dood door schuld nog steeds een optie is (onzorgvuldig handelen).

3. Euthanasie

Wanneer iemand verzoekt om bijensteken te krijgen in de wetenschap dat die zouden kunnen leiden tot zijn dood, dan is er geen sprake van moord (art. 289 Sr), maar van euthanasie (art. 293 Sr). Weliswaar heeft de patiënt niet uitdrukkelijk verzocht om te worden gedood, maar hij heeft wel verzocht om een behandeling waarvan hij wist dat die mogelijk tot de dood zou kunnen leiden. Dit verzoek blijkt uit het contract.

Omdat deze euthanasie niet voldoet aan de strafuitsluitende gronden van het tweede lid van artikel 293 Sr (bijv. niet verricht door een arts), is het geen straffeloze euthanasie. Ten opzichte van moord levert het wel een lagere straf op, namelijk maximaal 12 jaren gevangenisstraf in plaats van maximaal levenslang.

4. Moord

Wanneer euthanasie niet zou worden aangenomen, zou het feit moord opleveren. Iemand wordt (voorwaardelijk) opzettelijk van het leven beroofd met voorbedachten rade.

5. Mishandeling de dood ten gevolge hebbend

Het opzettelijk toebrengen van pijn levert het strafbare feit van mishandeling op. Wanneer deze mishandeling gepaard gaat met het overlijden van het slachtoffer, is dat een strafverzwarende omstandigheid. Overigens hoeft het opzet bij dit delict niet op de dood gericht te zijn geweest. Het is voldoende wanneer het opzet op de mishandeling bestond en er kan worden vastgesteld dat de dood daadwerkelijk is ingetreden.

6. *Culpa en dood door schuld?*

De tegenhanger van opzet is culpa. Het (dodelijke) gevolg is niet beoogd, maar ingetreden als gevolg van onzorgvuldig handelen. Culpa kan worden gedefinieerd als aanmerkelijke verwijtbare onvoorzichtigheid. De eis van onvoorzichtigheid brengt met zich mee dat een bepaalde juridisch relevante rechtsnorm is overtreden. Die norm zou in dit geval kunnen zijn dat je geen bijensteken mag toedienen wanneer je weet dat die tot het overlijden van de patiënt zouden leiden.

Dat hier onzorgvuldig wordt gehandeld, valt te betwisten. Er is een overeenkomst gesloten tussen de imker en de patiënt. Daaruit blijkt dat er niet zonder uitvoerig overleg is overgegaan tot de behandeling, waarbij beide partijen de risico's kennen en aanvaarden. De onzorgvuldigheid zou mogelijk nog verder weggenomen kunnen worden door patiënten voorafgaande aan de eerste behandeling te laten testen op bijengifallergie. Wanneer een patiënt de allergie niet blijkt te hebben, is de kans waarschijnlijk klein dat er zich gedurende de behandelperiode op kortere termijn na een 'behandeling' (bijv. binnen een week) een allergie zou ontwikkelen in zo'n ernstige mate dat de patiënt zou komen te overlijden. Verder is er 'tegengif' in de vorm van Epinefrine (Epi-pen) dat steeds tijdens toediening van steken beschikbaar is, zodat in geval van een acute allergische reactie direct kan worden gehandeld. Wanneer onder deze aanvullende voorwaarden wordt gewerkt, is de kans gering te achten dat desondanks culpa wordt aangenomen.

Wanneer als gevolg van culpoos (onzorgvuldig) handelen een dodelijk gevolg intreedt, wordt gesproken van dood door schuld.

II Op welke strafuitsluitingsgronden zou je je kunnen beroepen?

1. *De werking van strafuitsluitingsgronden*

Strafuitsluitingsgronden zijn redenen waarom de dader niet gestraft wordt, terwijl hij wel het feit heeft begaan zoals dat in de wet omschreven is. We kennen daarvan twee vormen. *Rechtvaardigingsgronden* nemen de wederrechtelijkheid *van de gedraging* weg. Dat betekent dat de daad gerechtvaardigd wordt en de verdachte dus juist de gewenste gedraging verricht heeft (bijv.: om iemand die dreigt te verdrinken te redden trap je het bloemenperkje plat in de tuin die aan het water gelegen is; het belang van het redden van deze persoon rechtvaardigt het vernielen van de tuin). *Schulduitsluitingsgronden* nemen de verwijtbaarheid *van de dader* weg. Van deze verdachte kon redelijkerwijs niet gevergd worden dat hij anders zou handelen dan hij nu gedaan heeft. De dader wordt dus verontschuldigd.

2. *Overmacht in de zin van noodtoestand*

Een van de rechtvaardigingsgronden is overmacht in de zin van noodtoestand (art. 40 Sr). In de wet is niet nader aangegeven wat er onder verstaan moet worden. De nadere uitleg van het begrip is in de jurisprudentie totstandgekomen. Je kunt op deze rechtvaardigingsgrond een succesvol beroep doen wanneer er sprake is van een conflict van plichten. Aan de ene kant een zwaarwegende maatschappelijke verplichting en aan de andere kant de verplichting om geen strafbare feiten te plegen. De eerstgenoemde verplichting moet daarbij duidelijk zwaarder wegen.

Toegepast op de bijensteektherapie, lijkt dit verweer in eerste instantie weinig kans van slagen te kunnen hebben. De patiënt lijdt aan hevige pijn of heeft ernstige andere ongemakken, die niet op reguliere wijze bestreden kunnen worden. Het toedienen van bijensteken is onder die omstandigheden gerechtvaardigd. In dit geval is echter de dood ingetreden. Het doden van een patiënt (wat ten laste gelegd is) is doorgaans niet gerechtvaardigd bij hevige pijn of iets dergelijks.

In de euthanasiejurisprudentie is noodtoestand wel aanvaard als rechtvaardigingsgrond, maar alleen onder strikte voorwaarden. Zo moet de euthanasie verricht zijn door een arts, die ook een tweede arts heeft geconsulteerd die de patiënt zelf onderzocht heeft.

Een belangrijk verschil met de euthanasiejurisprudentie is wel dat het daarbij steeds gaat om patiënten die de expliciete wens hebben om een einde aan hun leven te maken. Bij de bijenstekingtherapie is de wens van de patiënt niet om gedood te worden, maar juist om aangenamer te kunnen leven. Wellicht is het noodtoestandverweer in deze situatie daarom succesvoller.

Indien ‘culpa in causa’ aanwezig zou worden geacht betekent dit, dat de imker zich verwijtbaar heeft gebracht in een situatie waarin hij een beroep op overmacht in de zin van noodtoestand zou moeten doen. Hij heeft zich bewust op het gevaarlijke terrein begeven. Om die reden zou het beroep op overmacht niet slagen. Echter, juist bij deze rechtvaardigingsgrond speelt culpa in causa nauwelijks een rol. Het kan iemand toch moeilijk verweten worden dat hij zich heeft begeven in een situatie waarin hij het juiste doet door iemand van zijn pijn af te helpen, zijn lichaamsfuncties te verbeteren of diens lichamelijke conditie te bevorderen.

3. *Psychische overmacht*

Betoogd zou kunnen worden dat hier sprake is van de schuldsluitingsgrond psychische overmacht: de imker heeft gehandeld onder druk van een van buiten komende omstandigheid waaraan hij redelijkerwijs geen weerstand kon en behoefde te bieden. Hierbij speelt de eis van subsidiariteit een belangrijke rol: had de imker een ander gedragalternatief dan de patiënt te doden? Ja, dat moet wel worden aangenomen. Het alternatief zou zijn dat de imker de steken *niet* zou toedienen. Het verweer heeft om deze redenen nauwelijks kans van slagen.

4. *Afwezigheid van alle schuld*

Wanneer er alles aan gedaan is om het risico op overlijden te vermijden (zie onder punt I.6), zou gezegd kunnen worden dat de imker niets meer te verwijten valt. Er kan dan een beroep worden gedaan op de (ongeschreven) schuldsluitingsgrond afwezigheid van alle schuld (AVAS). Het zal van de exacte omstandigheden afhangen hoe groot de kans is dat dit beroep door de rechter aanvaard wordt.

5. *Toestemming*

Voor de eigen dood kan niet zomaar toestemming gegeven worden: in beginsel is het plegen van euthanasie dan ook strafbaar. Bij mishandeling ligt dit waarschijnlijk anders. Wanneer een patiënt een imker toestemming geeft om hem te mishandelen, kan er daarom sprake zijn van de (ongeschreven) rechtvaardigingsgrond toestemming.

III **Strafbedreiging en straftoemeting**

1 **Strafbedreiging**

Wanneer de rechter meent dat het feit bewezen kan worden en er geen beroep kan worden gedaan op een strafuitsluitingsgrond, dan zal hij de verdachte veroordelen. Daarbij kunnen volgens het Wetboek van Strafrecht de volgende *maximum*gevangenisstraffen worden opgelegd:

wegens moord: levenslang

wegens euthanasie: 12 jaren

wegens mishandeling de dood ten gevolge: 6 jaren

wegens dood door schuld: 9 maanden

2. *Straftoemeting*

De bovenstaande straffen zijn de zwaarste straffen die de rechter zou kunnen opleggen. Voor de straftoemeting in een concrete zaak zijn alle omstandigheden waaronder het feit is gepleegd en de persoonlijke omstandigheden van de dader van groot belang. Bij euthanasiezaken is het niet ongebruikelijk te veroordelen zonder oplegging van een straf. Vermoedelijk zal de rechter in het geval van een bijenstekingtoediening met dodelijke afloop geen gevangenisstraf zal opleggen, maar zal hij eerder denken – als hij al straf wil opleggen – aan bijvoorbeeld een taakstraf of een geldboete.

Overeenkomst bijensteektoediening

Bijlage 2

Mevrouw J. Jansen, geb. 31 maart 1960, wonende Bijenhofplein 3, Rotterdam, hierna te noemen 'Afnemer'

en

K. Klaassen, geb. 1 mei 1958, partner van Afnemer, die op hetzelfde adres woonachtig is, hierna te noemen 'Partner', enerzijds

en

de heer P. Pieterse, geb. 20 mei 1965, wonende Koninginnelaan 7, Gouda, en aldaar actief als bijenhouder, hierna te noemen 'Leverancier', anderzijds

overwegen het volgende met betrekking tot de levering en toediening van bijensteken:

- Afnemer is als MS-patiënt (Multiple Sclerose) ongeneeslijk ziek en heeft baat bij toediening van een relatief groot aantal steken van de honingbij (*Apis mellifera* en alle ondersoorten) van maximaal 3 maal 20 stuks per week;
- Afnemer is zich bewust van de risico's van het ontvangen van bijensteken in grote aantallen;
- Afnemer is zich bewust dat een Epi-pen niet alle risico's kan afdekken, waarbij het risico van ernstige lichamelijke en/of geestelijke achteruitgang en dat van overlijden aanwezig blijft;
- Afnemer is er sterk van overtuigd, dat geen alternatieve behandeling of medicamenten beschikbaar zijn met dezelfde gunstige uitwerking als de bijensteken, waardoor klachten worden verlicht;
- Afnemer wil daarom dringend van Leverancier drie maal per week maximaal twintig bijensteken ontvangen op zijn/haar adres in Rotterdam;
- Partner heeft kennisgenomen van de wensen van Afnemer, kent de problemen en de risico's en stemt in met de dringende wensen van Afnemer;
- Leverancier heeft honingbijen ter beschikking en is bereid om aan de dringende vraag van Afnemer te voldoen;

en komen het volgende overeen:

- Leverancier zal bij Afnemer op door zijn/haar aan te wijzen plaatsen op zijn/haar lichaam drie maal per week (met tussen de sessies minimaal 1 dag zonder steken) maximaal twintig bijensteken aanbrengen;
- Afnemer zal vooraf zijn/haar huisarts en neuroloog raadplegen en hun adviezen opvolgen;
- Afnemer zorgt voor de beschikbaarheid van een bloeddrukmeter;
- Afnemer zorgt voor de beschikbaarheid van een geldige zogenaamde Epi-pen (auto-injector van Epinefrine), die in noodgevallen van acute allergische reactie (anafylactische shock) zal worden gebruikt;
- Afnemer zal na een acute allergische reactie zijn/haar huisarts raadplegen en diens advies opvolgen, alvorens de toediening van bijensteken te hervatten;
- Afnemer zorgt ervoor, dat tot een half uur na het toedienen van de bijensteken steeds een derde persoon aanwezig is die in voorkomend geval de bloeddrukmeter en Epi-pen kan bedienen;
- Afnemer zal in geen enkel geval en onder geen enkele denkbare voorwaarde Leverancier aansprakelijk stellen voor lichamelijke, geestelijke en/of financiële schade, daaronder begrepen geweigerde vergoeding van ziektekosten die zijn toe te rekenen aan de bijensteektherapie door de ziektekostenverzekeraar;
- Afnemer en Partner staan tevens hoofdelijk in voor alle aanspraken van derden gericht tegen Leverancier in verband met de toediening van bijensteken aan Afnemer, waaronder verzekeraars;
- Afnemer en Partner zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de vergoeding van alle kosten van Leverancier, die deze mogelijk zal moeten maken om zich in rechtsprocedures in verband met de in deze overeenkomst bedoelde toediening van bijensteken juridisch te laten bijstaan;

- Partner zal in geen enkel geval Leverancier aansprakelijk stellen voor welke schade dan ook, daaronder begrepen inkomensschade na overlijden of verergerde invaliditeit van Afnemer, die in verband gebracht kan worden met de toediening van bijensteken aan Afnemer;
- Afnemer zal aan Leverancier vergoeding betalen van diens reiskosten;
- Afnemer zal aan Leverancier een vergoeding betalen voor de gebruikte honingbijen van € x,-- per maand;
- Leverancier garandeert de levering van bijen ook onder voor bijenvolken minder gunstige winteromstandigheden;
- de levering duurt voort totdat één der partijen de overeenkomst opzegt;
- voor Leverancier geldt een opzegtermijn van een maand.

Aldus overeengekomen te Rotterdam op(datum)

J. Jansen (handtekening)

K. Klaassen (handtekening)

P. Pieterse (handtekening)